4-ŞÖBA · QIŞLOQ XÖJALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRIŞ

SUW HÁM JER RESURSLARINAN NÁTIYJELI PAYDALANIW HÁM KLIMATQA BEYIMLESIW

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası,
Sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filialı
PhD kafedra baslıǵı Nurmanov D.
4-kurs studenti Dawletnazarova A

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311138
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
645–647
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Nurmanov D., Dawletnazarova A. Suw hám jer resurslarinan nátiyjeli paydalaniw hám klimatqa beyimlesiw // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 645–647. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311138

ANNOTACIYA **aciya:** Bul teziste awıl xojalıǵın turaqlı rawajlandırıwdıń ekonomikalıq, ekologiyalıq hám sociallıq tárepleri tallanadı. Suw jetispewshiligi, topıraq ónimdarlıǵınıń tómenlewi, klimat ózgeriwi hám óndiris qárejetleriniń artıwı sharayatında resurs únemlewshi texnologiyalardı engiziw, eginlerdi diversifikaciyalaw, sanlı monitoring hám fermerlerdiń bilimlerin arttırıw áhmiyetli baǵdarlar sıpatında tiykarlanadı. Ózbekstan sharayatında, sonıń ishinde, Qaraqalpaqstan Respublikasında ámelge asırılıwı múmkin bolǵan ámeliy usınıslar beriledi.

TAYANISH SÓZLER **zler:** turaqlı awıl xojalıǵı, suwdı únemlew, tamshılatıp suwǵarıw, topıraq ónimdarlıǵı, klimatqa beyimlesiw, sanlı texnologiyalar, azıq-awqat qáwipsizligi.

Awıl xojalıǵı azıq-awqat qáwipsizligin támiyinlew, awıl xalqı bántligin arttırıw hám aymaqlar ekonomikasın rawajlandırıwda áhmiyetli orın iy eleydi. Biraq tarmaqtıń uzaq múddetli nátiyjeliligi tek ǵana ónimdarlıqtı arttırıw menen sheklenbeydi. Jer hám suw resursların saqlaw, tábiyǵıy ekosistemalarǵa unamsız tásirdi azaytıw, óndiriwshilerdiń dáramatın turaqlastırıw hám keleshek áwladlardıń mápin esapqa alıw zárúr. Sol sebepli turaqlı awıl xojalıǵı ekonomikalıq nátiyje, ekologiyalıq teń salmaqlılıq hám sociallıq abadanlıqtı birgelikte támiyinlewge qaratılǵan kózqaras sıpatında qaraladı.

Ózbekstannıń 2020-2030-jıllarǵa mólsherlengen awıl xojalıǵın rawajlandırıw strategiyasında azıq-awqat qáwipsizligi, agrobiznes ortalıǵın jaqsılaw, qosımsha qun shınjırların rawajlandırıw hám tábiyǵıy resurslardan aqılǵa uǵras paydalanıw tiykarǵı baǵdarlar sıpatında belgilengen[1]. Suw resurslarınan nátiyjeli paydalanıw boyınsha 2025-2028-jıllarǵa mólsherlengen baǵdarlama da suwǵarıw infrastrukturasın jetilistiriw hám suwdı únemlewshi texnologiyalardı keńeytiwge qaratılǵan[2].

Izertlewdiń maqseti — awıl xojalıǵınıń turaqlı rawajlanıwına tosqınlıq etip atırǵan tiykarǵı mashqalalardı ulıwmalastırıw hám suw, jer jáne basqa da óndiris resurslarınan

nátiyjeli paydalanıw boyınsha ámeliy usınıslar islep shıǵıw. Izertlewde sistemalı qatnas, salıstırıw, bar strategiyalıq hújjetlerdi tallaw hám ulıwmalastırıw usıllarınan paydalanıldı.

Turaqlı rawajlanıwdıń tiykarǵı mashqalaları. Birinshi mashqala — suw resurslarınıń sheklengenligi hám suwǵarıwdaǵı joǵaltıwlar. Awıl xojalıǵı suwdan kóp paydalanatuǵın tarmaqlardan biri bolıp, suw támiynatındaǵı turaqsızlıq ónimdarlıq hám fermer dáramatına tikkeley tásir etedi. Ashıq kanallardaǵı filtraciya joǵaltıwları, suwǵarıw waqtın durıs belgilemew hám egin talabına say bolmaǵan suwǵarıw usılları suwdıń jumsalıwın arttıradı.

Ekinshi mashqala — topıraqtıń ónimdarlıǵı hám meliorativlik jaǵdayınıń jamanlasıwı. Shorlanıw, eroziya, organikalıq zatlardıń azayıwı hám de almaslap egiwge jeterli itibar berilmewi zúráát sapasına unamsız tásir kórsetedi. Bul jaǵday Qaraqalpaqstan sıyaqlı suw hám topıraq sharayatı quramalı aymaqlarda ayrıqsha itibardı talap etedi.

Úshinshi mashqala — klimat ózgeriwi menen baylanıslı qáwip-qáterler. Temperaturanıń kóteriliwi, qurǵaqshılıq hám jawın-shashın tártibiniń ózgeriwi eginlerdiń rawajlanıwı hám suwǵa bolǵan talaptı ózgertedi. FAO Ózbekstandaǵı birge islesiw baǵdarlarında klimatqa shıdamlı awıl xojalıǵı, jer-suw resursların turaqlı basqarıw hám awıllıq aymaqlardı rawajlandırıwǵa ayrıqsha itibar qaratadı[3].

Tórtinshi mashqala — zamanagóy texnologiyalar hám bilimlerden paydalanıw imkaniyatlarınıń aymaqlar hám xojalıqlar kesiminde birdey emesligi. Úskene hám qarjılandırıw qárejetleri, másláhát xızmetleriniń jetispewshiligi hám bazar málimlemesiniń sheklengenligi kishi fermerlerdiń jańa usıllardı engiziwin tómenletiwi múmkin.

Turaqlı awıl xojalıǵın rawajlandırıw baǵdarları. Suwdan nátiyjeli paydalanıw ushın tamshılatıp hám jawınlatıp suwǵarıw usılların egin túri hám topıraq sharayatına qarap qollanıw, suwǵarıw tarmaqların ońlaw, suw esabın júrgiziw hám suwǵarıw waqtın ilimiy usınıslar tiykarında belgilew zárúr. Texnologiyanı tańlawda onıń baslanǵısh bahası menen birge xızmet kórsetiw qárejeti, suwdıń sapası hám jergilikli sharayatqa sáykesligi de bahalanıwı kerek.

Topıraqtı qorǵawda almaslap egiw, sobıqlı eginlerden paydalanıw, organikalıq qaldıqlardı qayta islew, topıraq analizleri tiykarında tógin qollanıw hám shorlanǵan maydanlardıń meliorativlik jaǵdayın jaqsılaw áhmiyetli. Ximiyalıq qurallardı normada qollanıw qárejetlerdi qadaǵalaw menen birge topıraq hám suw pataslanıwı qáwpin de azaytadı.

Klimatqa beyimlesiw sheńberinde qurǵaqshılıqqa shıdamlı sortlardı tańlaw, egiw múddetlerin jergilikli klimatqa beyimlestiriw, egin túrlerin diversifikaciyalaw hám agroklimat maǵlıwmatlarınan paydalanıw usınıs etiledi. Fermerler ushın qısqa oqıw shınıǵıwları, dala kórgizbeleri hám tájiriybe almasıw ilajların shólkemlestiriw jańa texnologiyalardı ámeliyatqa engiziwge járdem beredi.

Sanlastırıw da áhmiyetli qural bolıp esaplanadı. Fermer xojalıqları suwdıń jumsalıwı, zúráátlilik, tógin hám janılǵı qárejetleri, ónimniń bahası sıyaqlı kórsetkishlerdi ápiwayı elektron keste yamasa mobil qosımshada atap ótiwi múmkin. Bul maǵlıwmatlar qaysı egin yamasa texnologiya kóbirek nátiyje berip atırǵanın anıqlaw, resurslardıń zaya bolıwın tabıw hám óndiris rejesin jaqsılawǵa xızmet etedi.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311138

ÁMELIY USINISLAR

Hár bir rayon yamasa máhállede fermerlerdiń qatnasıwında suw hám topıraq resurslarınıń jaǵdayın bahalaw jáne mashqalalar kartasın dúziw.

Kishi tájiriybe maydanlarında suwdı únemleytuǵın suwǵarıw usılların sınaqtan ótkeriw; nátiyjelerdi suwdıń jumsalıwı, zúráátlilik hám qárejetler boyınsha salıstırıw.

Fermerler ushın máwsim aldınan topıraq analizi, tóginlew, shorlanıwǵa qarsı ilajlar hám klimat qáwip-qáterleri boyınsha másláhát xızmetlerin kúsheytiw.

Jergilikli sharayatqa sáykes egin almasıwı hám qurǵaqshılıqqa shıdamlı sortlar boyınsha usınıslar tayarlaw.

Suwdıń jumsalıwı, zúráátlilik hám óndiristiń ózine túser bahasın esapqa alatuǵın ápiwayı sanlı monitoring sistemasın engiziw.

Fermer, ilimiy mákeme, suw xojalıǵı shólkemi hám jergilikli hákimliktiń birge islesiwin jolǵa qoyıp, tabıslı tájiriybelerdi basqa xojalıqlarǵa tarqatıw.

Kútilgen nátiyjeler:

Usınıslardı basqıshpa-basqısh ámelge asırıw nátiyjesinde suw hám basqa da resurslardan paydalanıw nátiyjeliligin arttırıw, óndiris qárejetlerin qadaǵalaw, topıraq ónimdarlıǵın saqlaw hám klimat qáwiplerine tayarlıqtı kúsheytiw múmkin. Anıq ekonomikalıq nátiyjeler aymaq, egin túri, texnologiya hám baslanǵısh sharayatqa baylanıslı bolǵanı ushın olardı tájiriybe maydanlarında ólshew hám salıstırıw tiykarında bahalaw maqsetke muwapıq. Turaqlılıq tek ǵana ónim kólemi menen emes, al suwdıń jumsalıwı, topıraq jaǵdayı, fermer dáramatı hám ekologiyalıq tásir kórsetkishleri menen de ólsheniwi kerek.

Awıl xojalıǵın turaqlı rawajlandırıw ushın ekonomikalıq nátiyjelilikti ekologiyalıq juwapkershilik hám sociallıq máples menen úylestiriw zárúr. Ózbekstan sharayatında suwdı únemlew, topıraq ónimdarlıǵın saqlaw, klimat ózgeriwine beyimlesiw, sanlı esap júrgiziw hám fermerlerdiń bilimin arttırıw eń áhmiyetli baǵdarlar bolıp esaplanadı. Qaraqalpaqstan Respublikasında usı ilajlardı jergilikli suw-topıraq sharayatı hám xojalıq imkaniyatların esapqa alǵan halda engiziw awıl xojalıǵı islep shıǵarıw nátiyjeliligi turaqlı monitoring, tájiriybe nátiyjelerin tallaw hám mápdar táreplerdiń birge islesiwi arqalı támiyinleniwi kerek.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR

1. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2019-jıl 23-oktyabrdegi PP-5853-sanlı Pármanı. "Ózbekstan Respublikası awıl xojalıǵın rawajlandırıwdıń 2020-2030-jıllarǵa mólsherlengen strategiyasın tastıyıqlaw haqqında." https://lex.uz/uz/acts/4567337
2. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń rásmiy saytı. "Suw resursların basqarıw hám irrigaciya sektorın rawajlandırıw baǵdarlaması," 12.08.2025. https://www.president.uz/oz/lists/view/8378
3. FAO. FAO in Uzbekistan: Our Office and cooperation priorities. https://www.fao.org/uzbekistan/our-office/en
4. FAO. "Jasıl" awıl xojalıǵı boyınsha regionallıq texnikalıq platforma: Ózbekstan. https://www.fao.org/platforms/green-agriculture/countries/uzb/
5. Ózbekstan Respublikası Húkimet portalı. "Ózbekstan — 2030" strategiyası.